

Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad

gevestigd in het Aalsmeerder Veerhuis
Sloterkade 21 - 1058 HE Amsterdam
Telefoon 020 - 617 27 35, Fax 020 - 617 73 85
Email vvab@amsterdamsebinnenstad.nl
Website <http://www.amsterdamsebinnenstad.nl>
Postbank rek. nr. 1775369 - ABN-AMRO rek. nr. 41.18.45.306

Aan: Deelraad van het
Stadsdeel Centrum
Postbus 202
1000 AE Amsterdam

RAADSADRES

Betreft: Vm. Emma Kinderziekenhuis Sarphatistraat 102-104

Amsterdam, 7 september 2011

Geachte Raad,

Op 8 september 2010 heeft de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad (VVAB) een zienswijze ingediend naar aanleiding van het concept-bestemmingsplan Oostelijke Binnenstad, waarin onder andere de aandacht is gevestigd op de wijziging van de bestaande bebouwing Sarphatistraat 102-104/Spinozastraat 51-55 (volgens de tekst van het conceptplan: Spinozastraat 51-53). Wij citeren uit deze zienswijze: "In de bijlage Waarderingskaart Oostelijke Binnenstad is het complex als Orde 3-gewaardeerd. Het voorbeeld van het Sint Bernardusgesticht aan de Nieuwe Passeerdersstraat, eveneens Orde 3, toont aan tot welke misstanden dit kan leiden. Op initiatief van de eigenaar van Sint Bernardus, de Osira-groep, is door BmA de monumentwaardigheid van het complex onderzocht. BmA oordeelde dat het gebouw weliswaar nog bijzondere onderdelen bevatte, maar te sterk aangetast was voor een monumentenstatus. Ondanks dat de Amsterdamse Raad voor de Monumentenzorg het hier niet mee eens was, is het gebouw niet op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Een soortgelijke gang van zaken dreigt zich in de Sarphatistraat te voltrekken. Ook dit complex van de beroemde architect Jan L. Springer is namelijk in het verleden door verbouwingen aangetast, maar bevat naar onze mening nog voldoende waardevolle onderdelen, die behoud meer dan wenselijk maken. Dat geldt met name voor de kop van het blok op de hoek van Sarphatistraat en Spinozastraat (Spinozastraat 55). Wij vragen ons af of er in het bestemmingsplan geen bepaling van deze strekking zou kunnen worden opgenomen".

Tot zover het citaat. Inmiddels is de VVAB meer over het complex te weten gekomen. Het ziekenhuis is op initiatief van arts Jhr. Dr. Samuel de Ranitz (1834-1913) opgericht, die sinds 1861 in Amsterdam woonde en in zijn functie als stadsarts bijzonder begaan was met het lot van de zieke kinderen van arme huize. Het kinderziekenhuis opende in 1865 de deuren in een voor dat doel verbouwd pand aan de Oudezijds Achterburgwal en verhuisde in 1872 naar een nieuw gebouw aan de Sarphatistraat, op een terrein ten westen van het Militair Hospitaal. De in Amsterdam zeer actieve architect P.J. Hamer tekende voor het ziekenhuis, dat bestond uit een middenvleugel van twee bouwlagen met kap, waarin o.a. wachtkamers, kantoren, dienstvertrekken en keuken, en twee lagere zijvleugels met ziekenzalen. Kort na de voltooiing van dit ziekenhuisgebouw – Sarphatistraat 104 – kwam de directeurswoning tot stand, naar ontwerp van P.J. Hamer en W. Hamer, Sarphatistraat 102, eveneens voltooid in 1872.

In 1876 verrees, naar ontwerp van de beroemde architect J.L. Springer, tegen de oostelijke ziekenzaalvleugel een paviljoen voor besmettelijke ziekten ('isoleergebouw'), dat intern niet met de bestaande bebouwing verbonden was en een eigen ingang had. Freule Berg, directrice van 1872 tot 1898, schonk het bedrag voor de bouw van dit bouwdeel. De eerste bouwphase van Hamer was nog opgetrokken in een eclectische-, overwegend classicistisch geïnspireerde bouwstijl, maar Springer koos een voor die tijd modernere bouwstijl, die ook eclectisch was, maar waarin elementen uit de gotiek en de Hollandse renaissance op 'rationele' wijze werden gecombineerd tot een aantrekkelijke compositie, waarin het siermetselwerk en de natuurstenen banden op decoratieve wijze het constructieve krachterspel in de gevel zichtbaar maken. In 1885 werd de lage, oostelijke zijvleugel door Springer vervangen door een hoger gebouw, dat o.a. plaats moest bieden aan een nieuwe operatiekamer. In 1891 volgde de vervanging van de westelijke zijvleugel, nu naar ontwerp van de architecten T.G. Schill en D.H. Haverkamp, die daarbij echter Springers' oostelijke zijvleugel kopieerden. Eerder, in 1886 en 1887 hadden zij enkele kleinere verbouwingen gerealiseerd.

Schill en Haverkamp bouwden in 1907 ook het nieuwe isoleergebouw, i.e. het meest oostelijke, oorspronkelijk vrijstaande paviljoen, thans Spinozastraat 55. Daarmee verkreeg het complex voorlopig

Doelstelling:

Het bevorderen van een goed woon- en werkklimaat in de gemeente Amsterdam, in het bijzonder in de binnenstad, het ondernemen of stimuleren van activiteiten gericht op behoud en herstel van de historische bebouwing en het stedenbouwkundig karakter alsmede het verbreden van de kennis van Amsterdam.

en voor lange tijd zijn definitieve vorm. Kort na 1960 vond de laatste grote wijziging plaats, waarbij het schilderachtige complex een modern aanzien verkreeg. Het oude isoleergebouw van Springer verdween en maakte plaats voor een modernistische vleugel met grotendeels glazen vliesgevel, die bovendien boven Spinozastraat 55 en het oostelijke ziekenhuispaviljoen werd langgetrokken. In deze tijd verdween ook de kap van het middenpaviljoen van Hamer, die met twee verdiepingen verhoogd werd. Aan de achterzijde verdwenen balkons en serres voor moderne uitbouwen en een nieuwe hoofdingang. In deze toestand staat het complex thans nog aan de Sarphatistraat en Spinozastraat.

Op de Waarderingskaart Oostelijke Binnenstad is de vroegere directeurswoning – die stilistisch aansluit bij de belendende woonhuizen – als Orde 2-gewaardeerd; de ziekenhuisgebouwen zijn *als geheel* als Orde 3-gewaardeerd. Naar onze mening had echter onderscheid gemaakt moeten

Van rechts naar links: de directeurswoning, oostelijke zijvleugel, het hoofdgebouw van Hamer, de westelijke zijvleugel, het eerste isoleergebouw van Springer (gesloopt) en (moeilijk zichtbaar, vrijstaand) het tweede isoleergebouw (thans Spinozastraat 55).

worden in de verschillende onderdelen waaruit het complex opgebouwd is en die nog individueel onderscheiden kunnen worden, en derhalve ook individueel gewaardeerd kunnen en moeten worden. De verschillende onderdelen zijn – voor wat het exterieur betreft – in tegenstelling tot wat men bij een oppervlakkige beschouwing zou concluderen – relatief goed bewaard gebleven. Het oude hoofdgebouw van Hamer is zijn kap en diverse ornamenten verloren. Gezien de aantastingen aan dit bouwvolume is een waardering als Orde 3 op zijn plaats. Waarom echter de beide flankerende ziekenzaalvleugels (Springer en Schill/Haverkamp) ook als Orde 3 zijn gewaardeerd is o.i. echter onbegrijpelijk. Beide volumes zijn nog geheel intact, ook de achtergevels zijn de tijd goed doorgekomen, evenals de kap van de westelijke zijvleugel. De architectuur van deze vleugels zijn bovendien representatiever en monumentaler – en daardoor interessanter – dan dat van de aansluitende directeurswoning, die zoals gezegd wel als Orde 2 is gewaardeerd. Hetzelfde geldt ook voor de kop van het ziekenhuis, met huisnummering Spinozastraat 55. Deze laatste is niet alleen vrijwel gaaf bewaard gebleven (een enkel dichtgemetseld venster uitgezonderd), maar bevindt zich bovendien op een stedenbouwkundig belangrijke positie, op een prominent zichtbare plek, die vanuit de Sarphatistraat en vanaf de overzijde van de Singelgracht, vanaf de Mauritskade goed in het zicht ligt.

Het formuleren van uitgangspunten voor herbestemming, waarbij behoud van grote delen van het complex als voorwaarde gesteld wordt, verdient zeer de aanbeveling. Dat geldt in ieder geval voor de voormalige directeurswoning, voor Spinozastraat 55 en de westelijke zijvleugel die aan de voormalige directeurswoning grenst. Het laatst gerealiseerde, modernistische gedeelte van het ziekenhuis doet sterk afbreuk aan genoemde historisch interessante en waardevolle onderdelen van het complex en ziet de VVAB het liefst verdwijnen. De nieuw te realiseren bouwvolumes dienen zich te schikken naar het historische karakter van de omringende bebouwing. Een verder modernistisch accent, zoals aan de overzijde met de grootschalige nieuwbouw op de hoek van de Roetersstraat, dient vermeden te worden om het bijzondere karakter van de Sarphatistraat, dat door ingrepen uit de jaren zestig en zeventig reeds veel heeft geleden, niet verder aan te tasten. Bovendien is de VVAB van oordeel dat een hotel, dat zal bestaan uit een combinatie van oud- en nieuwbouw, ter plaatse in meerdere opzichten een meerwaarde zal hebben.

Hoogachtend,
Namens de Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad,